

РОЗБУДОВА ПАРИТЕТНОЇ ДЕМОКРАТІЇ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ГЕНДЕРНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

DEVELOPMENT OF PARITY DEMOCRACY IN MODERN UKRAINE: GENDER PROBLEMS AND PERSPECTIVES

Лясота А.Є.,

*кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології*

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Стаття присвячена актуальній гендерній проблематиці. Автор детально аналізує проблеми та перспективи паритетної демократії сучасної України у гендерному аспекті.

Сучасна Україна взяла курс на євроатлантичну інтеграцію. В рамках реалізації даного курсу в нашій країні проходять реформи які базуються на імплантації основних демократичних принципів у всіх сферах життя. Базовими стали реформа децентралізації та реформа державної служби. Саме від якісних, ефективних, збалансованих управлінських рішень державних органів та органів місцевого самоврядування значною мірою визначають успіх і інших реформ.

Принцип паритетної демократії є обов'язковим компонентом у системі принципів демократії; гендерна демократія виступає основою забезпечення рівності прав і свобод людини і громадянина у гендерному аспекті.

Гендерна рівність сьогодні є одним із фундаментальних принципів розвитку громадянського суспільства та правової держави. Принцип гендерної рівності слід розуміти як сукупність обумовлених конкретно-історичним суспільним розвитком базових ідей та положень, що об'єктивують правові цінності щодо встановлення гендерної справедливості в усіх сферах приватного, суспільного та державного життя і забезпечують розвиток правової держави й громадянського суспільства.

Автор робить висновок, що законодавче закріплення демократичних принципів державної служби та служби в органах місцевого самоврядування гармонізованих з європейськими принципами, є одним із завдань які взяла на себе Україна в рамках виконання Угоди про асоціацію з ЄС.

Гендерна рівність постає нині однією з умов функціонування демократичного суспільства та ознакою правової держави. Це означає, що чоловіки й жінки мають однакові умови для реалізації своїх людських прав, однакові можливості робити вклад у національний, політичний, економічний, соціальний і культурний розвиток суспільства. З метою досягнення гендерної рівності на сьогодні створенні різноманітні нормативно-правові та інституційні механізми.

Ключові слова: паритетна демократія, гендерна демократія, гендерна дискримінація, гендерна політика.

The article is devoted to current gender issues. The author analyzes in detail the problems and prospects of parity democracy in modern Ukraine in terms of gender

Modern Ukraine has set a course for Euro-Atlantic integration. As part of the implementation of this course, our country is undergoing reforms based on the implantation of basic democratic principles in all spheres of life. Decentralization reform and civil service reform became basic. The success of other reforms is largely determined by high-quality, effective, balanced management decisions of state bodies and local self-government bodies. The principle of parity democracy is a mandatory component in the system of principles of democracy; Gender democracy is the basis for ensuring equality of human and civil rights and freedoms in the gender aspect.

Gender equality today is one of the fundamental principles of civil society and the rule of law. The principle of gender equality should be understood as a set of basic historical ideas and provisions determined by the specific historical social development, which objectify legal values for establishing gender justice in all spheres of private, public and public life and ensure the rule of law and civil society.

The author concludes that the legislative consolidation of democratic principles of public service and service in local self-government bodies harmonized with European principles is one of the tasks undertaken by Ukraine within the framework of the Association Agreement with the EU.

Gender equality is now one of the conditions for the functioning of a democratic society and a sign of the rule of law. This means that men and women have the same conditions for realizing their human rights, the same opportunities to contribute to the national, political, economic, social and cultural development of society. In order to achieve gender equality, various legal and institutional mechanisms have been created today.

Key words: parity democracy, gender democracy, gender discrimination, gender polic.

Вступ. Україна разом із отриманням незалежності успадкувала і радянські підходи до гендерної політики. У державних службовців продовжується патріархатна риторика про відсутність в державі гендерних проблем, коли жіноче безро-

біття, насильство проти жінок, торгівля людьми зростають стрімкими темпами [8, с. 73].

В контексті унормування та закріплення принципів паритетної демократії як показника цивілізованості держави, а зокрема принципу гендерної

рівності в законодавчому полі України набуває актуальності аналіз стану та інноваційних зрушень в законодавчому забезпеченні гендерної рівності в Україні щодо представництва жінок у сфері прийняття політичних рішень, адже саме показник залучення жінок до політичної активності розглядається як ключовий індикатор гендерної рівності суспільства [9, с. 11]. Міжнародний механізм поточного контролю за виконанням Україною міжнародних зобов'язань у сфері забезпечення принципу гендерної рівності відсутній, що призводить до імітування національними інституціями реальної діяльності у цій сфері [3, с. 202]. Упровадження принципів рівних прав та можливостей жінок і чоловіків є однією з важливих умов сталого соціально-економічного розвитку, позитивних змін у суспільстві, реалізації прав людини та самореалізації особистості, запорукою ефективного розв'язання наявних проблем, а також європейської інтеграції України та виконання міжнародних зобов'язань згідно з основними міжнародними договорами у сфері захисту прав людини, у тому числі Цілей Сталого Розвитку до 2030 р., затверджених Генеральною Асамблеєю ООН. Проте в Україні все ще існує гендерна нерівність в економічній, політичній, і соціальній сферах. Жінки залишаються непропорційно представленими у сфері прийняття рішень, мають у середньому нижчі доходи, ніж чоловіки, та виконують більшу частину неоплачуваної роботи з виконання сімейних обов'язків у домогосподарствах. Разом з тим усталений вплив гендерних стереотипів зумовлює поширення професійної сегрегації за ознакою статі, невміння розпізнавати прояви гендерно-зумовленої дискримінації, низьку обізнаність населення щодо форм домашнього насильства та відсутність звичної практики звернення постраждалих по допомогу [5].

Основна частина. Метою та завданнями статті є дослідження проблем та перспективи паритетної демократії у гендерному аспекті. Використання структурно-функціонального аналізу та системного методу як основних в дослідженні дозволило розглянути процес розбудови гендерної демократії в сучасній Україні.

За дослідженням Центру Розумкова, при тому, що в суспільстві реально існує гендерна нерівність, її не можна прямо асоціювати з відкритою дискримінацією, тим більше, пов'язаною з упередженим ставленням до жінок. Навпаки, ставлення до жінок є співчутливим. Проблеми дискримінації існують, але вона недостатньо актуалізована в суспільній свідомості. Більшість дослідників визнають загалом гірше становище жінок, порівняно з чоловіками, але не оцінюють це становище через призму гендерної нерівності. Існування ідентичних гендерних стереотипів у чоловіків і жінок роблять ситуацію мало-

конфліктною. Усвідомлення в суспільстві джерел дискримінації трансформовано, чуттєвість до гендерної дискримінації обумовлена належністю до групи тих, кого дискримінація безпосередньо стосується [1, с. 208]. В сучасній Україні жінки стикаються із гендерною дискримінацією у багатьох сферах життя, що обмежує їх можливість брати участь у житті суспільства нарівні з чоловіками. Незважаючи на існування міцної захисної правової бази та процедури виявлення і внесення змін до дискримінаційних законів, все ще залишаються патріархальні правові положення, зокрема, у законодавстві з питань зайнятості та соціального забезпечення. Ці положення відображають та підсилюють укорінені стереотипи щодо гендерних ролей та обов'язків, обмежуючи можливості жінок у сфері зайнятості та в інших сферах життя. Гендерна дискримінація існує в усіх аспектах зайнятості, від прийому на роботу до кар'єрного просування. Гендерний розрив в оплаті праці залишається незмінно високим, що частково відображає наявну вертикальну та горизонтальну сегрегацію на ринку праці. Серйозною проблемою залишається насильство щодо жінок: показники домашнього насильства невтішні, і є вагомими підстави вважати, що офіційні дані занижуються. Представництво жінок у політичному та громадському житті є вкрай недостатнім: тільки один з восьми депутатів Верховної Ради є жінкою. Зображення жінок у рекламній продукції та у засобах масової інформації рясніють сексистськими та мізогінними образами, представляючи жінку як сексуальний об'єкт [6, с. 381].

Конституція України ст. 24 гарантує права на рівність і недискримінацію. Однак, незважаючи на забезпечення певного ступеня захисту, ця стаття містить низьку недоліків. Частина перша гарантує лише те, що громадяни мають «рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом», таким чином, виводячи негромадян з-під гарантії права на рівність. Частина друга забороняє «привілеї та обмеження» згідно із відкритим списком ознак. У своєму сучасному вигляді частина друга навряд чи забороняє усі форми прямої і непрямой дискримінації. Більш того, хоча перелік ознак є відкритим, у ньому бракує багатьох характеристик, визнаних на міжнародному рівні, таких як сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність, інвалідність і стан здоров'я. Частина третя вимагає від держави здійснення заходів для забезпечення «рівності прав жінок і чоловіків», але насправді слугує зміцненню стереотипних уявлень про гендерні ролі. Наприклад, вимагаючи від держави «створення умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством», частина третя зміцнює уявлення, що в сім'ї саме мати мусить піклуватися про дітей. Крім того, якщо частина третя вимагає від держави здій-

снення позитивних заходів щодо жінок, вона не містить жодних таких вимог щодо інших груп, які потерпають від несприятливого становища та нерівності. Окрім того, конституція гарантує значну кількість прав людини тільки для громадян, тоді як відповідно до міжнародного права багато з них мають бути гарантовані для всіх людей. Право на рівність, зокрема, визначене як гарантія того, що громадяни мають «рівні конституційні права і свободи» та «рівні перед законом». Таким чином, захист обмежується тільки громадянами, а право на рівність, як впливає з його визначення, є більш обмеженим, ніж дозволяється найкращою міжнародною практикою. Заборона дискримінації обмежується заборонаю «привілеїв чи обмежень». Неясно, чи забороняє це визначення всі форми дискримінації (зокрема, непряму дискримінацію). Більш того, хоча перелік ознак є відкритим, у ньому бракує багатьох характеристик, визнаних на міжнародному рівні, таких як сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність, інвалідність і стан здоров'я. Існує небагато судової практики з визнання захищеними додаткових ознак; рішення із приводу того, чи належить до таких ознак «вік», зокрема, є суперечливими та неузгодженими. Стаття 24 також містить перелік заходів, які держава зобов'язана вживати для забезпечення «рівності прав жінок і чоловіків»; однак, вони є радше проблематичними, бо посилюють стереотипні уявлення про те, що роль жінок у суспільстві потребує захисту [6, с. 15, 388].

На думку дослідниці А. Грибовської, в конституції України й досі не закріплено терміну «гендерна рівність», не розроблено ефективного національного механізму забезпечення принципу гендерної рівності, а також не дотримано міжнародних зобов'язань щодо забезпечення гендерної рівності в країні, а європейські стандарти гендерної рівності в правову систему не імплементовано. Як наслідок, сьогодні Україна є країною, в якій існує гендерна дискримінація. Розглянувши конституційні положення крізь призму сучасного розуміння та сприйняття гендерної проблематики, А. Грибовська зазначає, що текст ст. 24 не можна вважати досконалим. Перш за все, це пов'язано з відсутністю юридичної ясності. Законодавство наразі оперує поняттям «рівність жінок і чоловіків», проголошує принцип рівності прав і свобод, що «звужує» права та можливості, оскільки принцип гендерної рівності має більш комплексний характер і передбачає надання рівних умов у реалізації абсолютно всіх прав людини та можливос-

тей, без конкретизації за сферами та без встановлення будь-яких переліків [2, с. 3].

Найбільш значні порушення прав жінок що фіксувались в Україні, стосувалися:

- різних видів насильства щодо жінок, включно з порушенням права громадських діячок та активісток на фізичну недоторканність;
- права жінок на політичне, громадське і профспілкове представництво їх інтересів;
- права жінок на доступ до оплачуваної праці та зайнятості, на рівну оплату за рівноцінну працю, а також прав на соціальний захист вагітних і породіль, зокрема з груп, які зазнають множинної дискримінації;
- наступу на репродуктивні права жінок.

Більшість розроблених і введених у дію державних документів з гендерної проблематики не передбачали й не передбачають процедури публічних консультацій із жіночою громадськістю та незалежної гендерно-правової експертизи. У жіночій громадськості в Україні мало можливостей вплинути на політику, яка розробляється урядом у співпраці з міжнародними донорами нібито в інтересах жінок, але фактично без жінок. За даними ГО «Ла Страда Україна» (2018р.) найпоширенішими видами насильства щодо жінок-політиків в Україні є публічне приниження через соціальні мережі та засоби масової інформації – 62%, психологічне насильство – 59%, сексизм – 59%, словесні зловживання – 58%, сексуальні домагання – 47% [7, с. 6, 40].

Висновки. Сьогодні в Україні основними перепонами на шляху кар'єрного зростання жінки у державному управлінні є: традиційні стереотипи суспільства щодо соціальної ролі жінки як матері, виховательки дітей та домогосподарки; подвійна зайнятість жінки – поєднання сімейних обов'язків і професійних функцій; ненормований робочий день керівника [4].

Таким чином, незважаючи на офіційно задекларований курс на євроатлантичну інтеграцію, в сфері гендерних відносин сучасної України все ще існує ряд проблем, які потребують вирішення. Дійсно, в національному законодавстві України прописаний принцип гендерної рівності та рівних прав чоловіка та жінки, але на практиці іноді спостерігається порушення даного принципу. Основними причинами таких порушень є погано організований механізм забезпечення практичної реалізації законодавчих норм, низький рівень правової грамотності населення та наявні в суспільстві гендерні стереотипи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України / Центр Разумкова; керівн. проекту О. Пищуліна; ред. А. Чернова. Київ: Заповіт, 2016. 244 с.
2. Грибовська А. А. Конституційні засади гендерної рівності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. / Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2019. 18 с.

3. Грицай І. О. Механізм забезпечення принципу гендерної рівності: теорія та практика: монографія. К.: «Хай-Тек Прес», 2018. 560 с.

4. Махначова Н. М., Семенюк І. Ю., Іванченко Г. В. Перспективи розвитку гендерної політики в системі публічного управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 9. URL: <http://www.du.nauka.com.ua/?op=1&z=2206> (Дата звернення: 14.07.22).

5. Міська програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на території Старобільської міської територіальної громади на 2021 рік. URL: <https://starobelsk.lg.ua › images › docs › programy> (Дата звернення: 13.07.22).

6. На межі. Вирішення проблем дискримінації та нерівності в Україні / The Equal Rights Trust Country Report Series: 5 / D. Gueorguieva, I. Fenevysi. Лондон, 2015. 443 с.

7. Пекін + 25: Паралельний звіт. Україна 2014-2019: науково-виробниче видання / А.О. Ненька та ін.; за заг. ред. М. Кичоровської-Кебало, М.М. Скорик, О.Б. Давліканової. Київ: ТОВ «Вістка», 2019. 80 с.

8. Суслowa О. І. Аналіз державної політики та нормативно-правових актів на відповідність принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Київ: ФОП Москаленко О. М., 2017. 90 с.

9. Черняхівська В. В. Гендерна політика в системі державного управління: Україна та Європейський досвід: автореферат дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2020. 20 с.